

Сергій Міхальов

DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.11.2025.14>
УДК 343.98 (477)

Сергій Міхальов,

аспірант Національного наукового центру «Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України
м. Харків, Україна.
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-2981-5357>,
e-mail: mih.s.97911@gmail.com

Криміналістична характеристика фінансування тероризму

Фінансування тероризму доцільно розглядати як комплексну, динамічну систему дій та взаємодій, які здійснюють окремі особи або групи, що мають на меті матеріально забезпечити терористичну діяльність. Цей процес не є випадковим чи хаотичним — навпаки, він реалізується в певній логічній послідовності, спрямованій на досягнення цілей терористичного характеру. Унаслідок таких дій залишаються певні сліди, як у фізичному середовищі, так і в інформаційному просторі, а також у свідомості осіб, що беруть участь у фінансових операціях або можуть бути свідками цих подій. Складовими механізми фінансування тероризму є ряд ключових елементів, котрі в криміналістиці ототожнюють із механізмом злочинної діяльності, а також за результатами узагальнення та систематизації набувають вигляду криміналістичної характеристики. Метою статті стало визначення особливостей криміналістичної характеристики фінансування тероризму. Визначено, що криміналістична характеристика фінансування тероризму є систематизованим набором типових ознак, що відображають найпоширеніші способи вчинення цього виду злочинної діяльності. Її головне призначення — надати органам досудового розслідування структуровану інформацію, яка дозволяє своєчасно ідентифікувати типові сліди, реконструювати схеми фінансування, прогнозувати подальші дії учасників та обирати найбільш ефективні методи слідчої роботи. Узагальнено, що осмислення механізму фінансування тероризму як окремої криміналістичної категорії, а також знання його основних елементів, значно підвищує ефективність розслідування. Це сприяє впорядкуванню зібраної доказової інформації, формуванню логічно побудованої доказової бази та дозволяє здійснювати всебічний аналіз фактів у справах про фінансування терористичної діяльності.

Ключові слова: злочин, тероризм, фінансування тероризму, криміналістична методика, криміналістична характеристика.

FUNDING

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

DISCLAIMER

The funder had no role in the study design, data collection and analysis, decision to publish, or preparation of the manuscript.

CONTRIBUTORS

The authors contributed solely to the intellectual discussion underlying this paper, case-law exploration, writing and editing, and accept responsibility for the content and interpretation.

DECLARATION OF COMPETING INTEREST

The author declare that they have no conflict of interest.

Постановка наукової проблеми. Інтеграція положення про незмінність європейського та євроатлантичного курсу до Преамбули Конституції України стала не лише політичною декларацією, а й стратегічним орієнтиром у державотворчому процесі. Цей напрямок визначає пріоритетність приведення національної правової системи у відповідність до стандартів Європейського Союзу та Північноатлантичного альянсу. Очікуване майбутнє членство в ЄС ставить перед Україною обов'язок глибокої гармонізації свого законодавства з правом Європейського Союзу. Водночас, міжнародні договори вже мають інтегрований характер у національному правовому полі, що зумовлює необхідність їх системного врахування як у процесі законотворення, так і при реалізації норм на практиці. Водночас вступ до європейського співтовариства несе не лише нові перспективи, а й потенційні ризики, зокрема зростання загрози транснаціональної злочинності, яка наразі не набула системного характеру, однак може активізуватись у нових геополітичних обставинах.

На тлі складної безпекової, політичної та соціально-економічної ситуації, яка склалася в Україні та світі, українське суспільство щоденно демонструє надзвичайну витримку, відданість національній ідеї та готовність до спротиву агресії і проявам суспільно небезпечної поведінки. Це проявляється як у героїчній діяльності сил оборони та безпеки, так і

в потужній мобілізації цивільного населення, що активно долучається до формування стабільного безпекового середовища.

Однією з актуальних транснаціональних загроз, яку вже давно викремлює міжнародна спільнота, є тероризм. Боротися з цим явищем можливо лише шляхом застосування комплексного, міжгалузевого і міжвідомчого підходу. Аналіз наукових доробків вітчизняних і зарубіжних дослідників, а також узагальнених практичних рекомендацій дозволяє зробити висновок, що нинішня система протидії терористичним загрозам на національному рівні страждає від бракованої наукової основи. Це призводить до неоднорідності у правозастосовній практиці, яка, у свою чергу, потребує систематизованого вивчення з метою розроблення ефективних, науково обґрунтованих рішень.

Особливої уваги заслуговує питання розслідування фінансування тероризму — напрямку, який досі залишався поза фокусом комплексних досліджень у межах української правової науки. Створення методичних засад щодо розслідування злочинів цього виду має ключове значення для усунення типових помилок органів досудового розслідування, забезпечення правильного процесуального реагування на виявлені факти, а також для формування ефективних рекомендацій, які охоплюють як тактичний рівень проведення окремих слідчих (розшукових) дій, так і стратегічне планування всього процесу досудового розслідування в межах кримінального провадження.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми теорії криміналістичної методики та деякі аспекти розслідування окремих видів злочинів розкриті у працях Л. І. Аркуші, А. Ф. Волобуєва, І. В. Вороніна, В. О. Гусєвої, М. В. Даньшина, В. А. Журавля, Н. І. Клименко, А. В. Коваленка, В. В. Коваленка, І. І. Когутича, О. Н. Колесніченка, В. П. Колмакова, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмичова, В. Г. Лукашевича, В. О. Малярської, В. В. Невгада, О. В. Одерія, І. А. Петрової, І. В. Пирога, О. В. Пчеліної, В. Д. Пчолкіна, О. С. Саїнчина, С. О. Сафронова, Е. Б. Сімакової Єфремян, Р. Л. Степанюка, В. М. Стратонова, В. В. Тіщенко, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, В. М. Шевчука, В. Ю. Шепітька, М. Г. Щербаковського, Б. В. Щура, В. В. Юсупова, О. О. Юхна та ін. Попри це, питання методики розслідування фінансування тероризму залишаються поза увагою теоретиків і практиків.

Особливості кримінально-правових і криміналістичних засобів протидії фінансуванню тероризму досліджували О. П. Баранова¹, Л. М. Демидова², А. І. Кунтій та О. М. Дуфенюк³, А. В. Милевська⁴, Ю. Є. Муравська⁵, І. В. Цюприк⁶ та ін. Водночас комплексно до розроблення криміналістичної характеристики фінансування тероризму вчені не підходили. Вивчення історичних джерел засвідчило, що виникнення й визначення поняття «тероризм» простежується впродовж всього існування людства і є складним, соціально-політичним та кримінально-правовим явищем, яке нині окреслене в міжнародних і вітчизняних нормативно-правих актах. У ХХІ ст. терористичні акти стала міжнародною проблемою і переросли в організовану злочинну діяльність, яка вчиняється організованими злочинними групами, злочинними організаціями і спеціально

Serhii MIKHALOV,

CRIMINAL CHARACTERISTICS OF TERRORISM FINANCING

Terrorist financing should be viewed as a complex, dynamic system of actions and interactions carried out by individuals or groups with the aim of materially supporting terrorist activities. This process is not random or chaotic — on the contrary, it is carried out in a specific logical sequence aimed at achieving terrorist objectives. Such actions leave certain traces, both in the physical environment and in the information space, as well as in the minds of individuals who participate in financial transactions or may witness these events. The mechanism of terrorist financing consists of a number of key elements, which in criminalistics are identified with the mechanism of criminal activity and, based on the results of generalization and systematization, take the form of a criminalistic characteristic. The purpose of the article is to determine the characteristics of the criminalistic characteristics of terrorist financing. It has been determined that the criminalistic characteristics of terrorist financing are a systematized set of typical features that reflect the most common methods of committing this type of criminal activity.

Its main purpose is to provide pre-trial investigation authorities with structured information that allows them to identify typical traces in a timely manner, reconstruct financing schemes, predict the further actions of participants, and select the most effective investigative methods. In general, understanding the mechanism of terrorism financing as a separate criminalistic category, as well as knowledge of its main elements, significantly increases the effectiveness of investigations. This helps to organize the evidence gathered, form a logically structured evidence base, and allows for a comprehensive analysis of the facts in cases involving the financing of terrorist activities.

Keywords: crime, terrorism, terrorist financing, criminalistic methodology, criminalistic characteristics.

¹ Баранов О. П. Фінансування тероризму як загроза національній безпеці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 9. С. 108-112.

² Демидова Л. М. Проблеми кваліфікації фінансування тероризму. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2016. № 31. С. 84-98.

³ Кунтій А. І., Дуфенюк О. М. Значення криміналістичної характеристики фінансування тероризму для процесу досудового розслідування. Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (м. Київ, 30 вересня 2016 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2016. С. 193-195.

⁴ Милевська А. В. Розслідування фактів фінансування тероризму. Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки. збірник тез Податкового конгресу (м. Ірпін, 12 грудня 2019 року). Ірпін: Університет державної фіскальної служби України, 2019. С. 698-701.

⁵ Муравська Ю. Інституційне забезпечення розслідування фінансових злочинів та боротьби з фінансуванням тероризму в контексті зміцнення економічної безпеки держави: досвід Литви. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 3. С. 159-164.

⁶ Цюприк І. В. Особливості організації досудового розслідування фінансування тероризму. *Право і суспільство*. 2016. № 2 (2). С. 189-195.

Serhii MIKHALOV,

**KRIMINALISTISCHE
CHARAKTERISTIK DER
TERRORISMUSFINANZIERUNG**

Die Terrorismusfinanzierung ist als komplexes, dynamisches System von Handlungen und Interaktionen zu betrachten, durch das Personen oder Gruppen terroristische Aktivitäten materiell unterstützen. Dieser Prozess ist keineswegs zufällig oder chaotisch, sondern folgt einer logischen Abfolge zur Zielerreichung terroristischer Absichten. Dabei bleiben Spuren im physischen Umfeld, im Informationsraum und im Bewusstsein der an Finanztransaktionen Beteiligten oder Zeug:innen zurück. Die Mechanismen der Terrorismusfinanzierung bestehen aus Schlüsselkomponenten, die in der Kriminalistik mit dem Tatablauf verknüpft und nach Systematisierung zu einer kriminalistischen Charakteristik verdichtet werden. Ziel des Artikels ist die Definition der Charakteristika dieser Finanzierung. Es wird gezeigt, dass sie ein systematisiertes Set typischer Merkmale darstellt, das die verbreitetsten Modalitäten dieser kriminellen Aktivität widerspiegelt. Hauptzweck ist es, den Ermittlungsbehörden strukturierte Informationen zu liefern, um typische Spuren rechtzeitig zu identifizieren, Finanzierungsschemata zu rekonstruieren, weitere Aktivitäten der Beteiligten vorherzusagen und effektive Ermittlungsmethoden auszuwählen. Die Erkenntnis des Mechanismus der Terrorismusfinanzierung als eigenständige kriminalistische Kategorie und das Wissen um seine Grundelemente steigern die Effizienz der Ermittlungen erheblich. Dadurch wird die organisierte Zusammenführung von Beweisinformationen, der Aufbau einer logisch strukturierten Beweisbasis und die umfassende Analyse in Fällen der Terrorismusfinanzierung ermöglicht.

Schlüsselwörter:
Straftat, Terrorismus,
Terrorismusfinanzierung,
Kriminalistische Methodik,
Kriminalistische Charakteristik.

створеними терористичними державами, які започаткували безліч форм і способів їх вчинення.

Досліджуючи стан наукового розроблення основних проблем, пов'язаних із розслідування терористичних актів, з'ясовано, що вони стали предметом наукових розвідок учених і практиків ХХ ст., в яких зацентровано на загальних основах криміналістичної методики. Зокрема, зроблено висновок, що вказана проблема розглядалася частково в період Незалежності України у рамках протидії злочинам, учиненим проти життя і здоров'я особи та пов'язаним із кримінальними вибухами. Це обумовлено також прийняттям нового кримінального процесуального законодавства (КПК України 2012 р.), яке кардинально змінило організацію розслідування злочинів і вимагало сучасного наукового розроблення проблеми. І, врешті, ця проблема вкрай загострилася після анексії Криму та створення терористичних держав на Сході України за участі збройних формувань РФ (2014 р.). Відтак, тема актуальна і потребує подальших досліджень.

Мета статті – визначити особливості криміналістичної характеристики фінансування тероризму.

Викладення основного матеріалу дослідження. Відповідно до статті 258-5 Кримінального кодексу України, під фінансуванням тероризму розуміють дії, спрямовані на матеріальну або фінансову підтримку як окремих терористів, так і терористичних угруповань (організацій). До таких дій також належить забезпечення ресурсами для підготовки або здійснення терористичних актів, втягнення осіб у їх учинення, публічні заклики до терористичних дій, а також сприяння їх реалізації та створення терористичних структур⁷.

Динамічний приріст кримінальних правопорушень цього виду свідчить про актуалізацію проблеми фінансування тероризму в Україні та водночас – про ускладнення у забезпеченні належного досудового реагування. Відповідно, постає об'єктивна необхідність у розробленні спеціалізованої криміналістичної методики розслідування цих злочинів. Зокрема, потребує поглибленого опрацювання система криміналістичних характеристик таких діянь, що має сприяти ефективнішій організації процесу виявлення, документування, доказування та притягнення винних осіб до відповідальності.

Питання протидії фінансуванню тероризму регулюється як міжнародними актами (Європейська конвенція ЕТС №90, Конвенція ООН 1999 року тощо), так і національним законодавством України (Кримінальним кодексом України, законами «Про боротьбу з тероризмом», «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» тощо). Водночас ефективність правового регулювання значною мірою залежить не лише від змісту норм, а від рівня фахової підготовки працівників правоохоронних органів, координації між структурами та наявністю чітких криміналістичних алгоритмів дій.

Жодна навіть найдосконаліша правова норма не буде результативною без належної практичної реалізації: це стосується як кадрового забезпечення, так і технічних ресурсів, міжвідомчої взаємодії та професійної мотивації. Тільки поєднання цих чинників дозволяє ефективно протидіяти загрозам фінансування тероризму та зводити до мінімуму ризики, пов'язані з цією формою злочинної активності.

За даними Міжнародного валютного фонду, щоріку відмивається від 2% до 5% світового ВВП. Відмивання грошей є серйозною загрозою: воно лежить в основі злочинності та тероризму і навіть може поставити під загрозу економічну стабільність. Виявлення та припинення цього виду діяльності, а також запобігання його виникненню в майбутньому є першочерговими завданнями. Ринок відмивання грошей та фінансування тероризму за своєю природою є глобальним, і, хоча в місцеве законо-

⁷ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

давство імплементуються різні правила та норми, саме глобальні стандарти лежать в основі всіх цих місцевих вимог⁸.

Останнім часом суттєвого розвитку зазнають злочинні схеми, до яких вдаються окремі особи для реалізації злочинного умислу, пов'язаного із фінансуванням тероризму. Таким чином, механізм злочинної діяльності еволюціонує, а отже, і криміналістичні рекомендації мають удосконалюватися для того, щоб задовольняти потреби практики.

Складність завдання щодо вичерпання шляхів фінансування тероризму зумовлена зміною мотивації терористичної діяльності, різноманітними джерелами її фінансування, дедалі більш руйнівними і небезпечними методами, а також різноманітними цілями. Відтак, перш ніж визначити особливості і зміст криміналістичної характеристики фінансування тероризму, необхідно визначити особливості механізму кримінальної протиправної діяльності.

Передусім слід зауважити про множинність способів, знарядь і засобів, що використовуються для реалізації злочинного умислу суб'єктом злочину. Механізми підготовки, реалізації та маскування фінансування терористичних структур включають складні фінансові схеми та правовичини з майном. Знання таких способів допомагає вибудувати логіку дій сторони обвинувачення і слугує базою для розробки спеціалізованих методик розслідування. Варто враховувати й суміжні форми сприяння терористичній діяльності — створення груп, підбурювання, вербування, поширення закликів.

Фінансування тероризму на сьогодні пов'язане із реалізацією низки фінансових операцій. Часто вони мають шахрайський характер (ознаки обману). Децентралізація, псевдоанонімність і безмежний характер криптовалют уможливають транскордонні фінансові потоки та унеможливають відстеження транзакцій або принаймні суттєво ускладнюють цей процес⁹.

Уряди багатьох держав вживають заходи щодо фінансової протидії суспільно небезпечним явищам, пов'язаним із тероризмом. Для протидії фінансуванню тероризму, наприклад, Велика Британія запровадила глобальні механізми, запроваджені Організацією Об'єднаних Націй та Групою з розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей. Подальші законодавчі положення змусили фінансистів тероризму адаптувати свої механізми фінансування і відійти від традиційних джерел фінансування. На сьогодні вчені констатують, що терористи можуть отримати фінансування шляхом шахрайства, часто непомітного. Хоча докладаються зусилля для виявлення нових типологій та адаптації відповідного законодавства, взаємозв'язок між шахрайством і фінансуванням тероризму розуміється невірно¹⁰.

Дослідження способу фінансування тероризму актуалізоване ще і потребою відмежування його від інших складів кримінальних правопорушень. Зокрема, тероризм, на відміну від більшості кримінальних діянь, не переслідує фінансової вигоди як основної мети. Однак для здійснення терористичної діяльності необхідні ресурси, що зумовлює складність і багатовимірність процесу її фінансування. Терористичні структури можуть отримувати кошти з будь-яких джерел — як законних, так і незаконних, і не лише від своїх прибічників, а й від осіб, які не підозрюють про кінцеве призначення коштів. Саме це суттєво відрізняє фінансування тероризму від інших злочинів, пов'язаних із відмиванням грошей.

Метою відмивання грошей є надання легального вигляду прибуткам, здобутим унаслідок протиправної (переважно організованої) діяльності, та їх інтеграція в легальну економіку. Таким чином, спочатку відбува-

Serhii MIKHALOV,

CARACTÉRISTIQUES CRIMINELLES DU FINANCEMENT DU TERRORISME

Il convient de considérer le financement du terrorisme comme un système complexe et dynamique d'actions et d'interactions menées par des individus ou des groupes dans le but de financer des activités terroristes. Ce processus n'est ni aléatoire ni chaotique ; il s'inscrit au contraire dans une séquence logique visant à atteindre des objectifs terroristes. De telles actions laissent des traces, tant dans l'environnement physique que dans l'espace informationnel, ainsi que dans l'esprit des personnes participant aux transactions financières ou susceptibles d'en être témoins. Les composantes du mécanisme de financement du terrorisme sont constituées d'éléments clés qui, en criminalistique, sont identifiés au mécanisme de l'activité criminelle et, par généralisation et systématisation, prennent la forme d'une caractéristique criminalistique. L'objectif de cet article était de déterminer les caractéristiques de la caractéristique criminalistique du financement du terrorisme. Il a été établi que la caractéristique criminalistique du financement du terrorisme est un ensemble systématisé de signes typiques reflétant les modes de perpétration les plus courants de ce type d'activité criminelle. Son objectif principal est de fournir aux services d'enquête préliminaire des informations structurées leur permettant d'identifier rapidement les indices typiques, de reconstituer les schémas de financement, de prédire les actions ultérieures des participants et de choisir les méthodes d'enquête les plus efficaces. Il est conclu que la compréhension du mécanisme de financement du terrorisme en tant que catégorie criminalistique distincte, ainsi que la connaissance de ses principaux éléments, accroissent considérablement l'efficacité de l'enquête. Cela contribue à l'organisation des éléments de preuve recueillis, à la constitution d'une base de preuves structurée de manière logique et permet une analyse complète des faits dans les affaires de financement du terrorisme.

Mots-clés : criminalité, terrorisme, financement du terrorisme, méthodologie criminalistique, caractéristiques criminalistiques.

⁸ Cox D. Handbook of anti-money laundering. John Wiley & Sons, 2014. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=ru&lr=&id=b7okBQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA1&dq=Handbook+of+Anti+Money+LaunderingBook2015++Cox,+Dennis&ots=IZw12saHuz&sig=hOqXrUUS9I6PLTtLTdhiW0aK9A&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

⁹ Carletti R., Luo X., Adelopo I. Understanding criminogenic features: case studies of cryptocurrencies-based financial crimes". *Journal of Financial Crime*. 2025. Vol. 32 No. 3. P. 681-705. <https://doi.org/10.1108/JFC-06-2024-0176>.

¹⁰ Ryder N. To report or not to report? An analysis of the relationship between defence against terrorism financing suspicious activity reports and fraud in the United Kingdom // *Financial Crime, Law and Governance: Navigating Challenges in Different Contexts*. – Cham: Springer Nature Switzerland, 2024. C. 169-202. DOI: 10.1007/978-3-031-59547-9_8.

Serhii MIKHALOV,

**CHARAKTERYSTYKA
KRYMINALISTYCZNA
FINANSOWANIA
TERRORYZMU**

Wskazane jest ukończenie terroryzmu jako złożonego, dynamicznego systemu działań i interakcji, które są prowadzone przez osoby lub grupy, które mają na celu zapewnienie działalności terrorystycznej. Proces ten nie jest przypadkowy ani chaotyczny – wręcz przeciwnie, jest wdrażany w pewnej logicznej sekwencji mający na celu osiągnięcie celów natury terrorystycznej. Takie działania pozostają pewnymi śladami, zarówno w środowisku fizycznym, jak i w przestrzeni informacyjnej, a także w umysłach osób zaangażowanych w transakcje finansowe lub mogą być świadkami tych wydarzeń. Składniki mechanizmu finansowania terroryzmu to szereg kluczowych elementów identyfikowanych w naukach karnych z mechanizmem działalności przestępczej, a także wyniki uogólnienia i systematyzacji przybierają formę cech kryminalistycznych. Celem tego artykułu było określenie osobliwości cech kryminalistycznych finansowania terroryzmu. Ustalono, że cechy kryminalistyczne finansowania terroryzmu są systematycznym zestawem typowych cech, które odzwierciedlają najczęstsze sposoby popełnienia tego rodzaju działalności przestępczej. Jego głównym celem jest dostarczenie ciał badań przedprzestrzeniowych z ustrukturyzowanymi informacjami, które umożliwiają terminową identyfikację typowych śladów, rekonstruowanie programów finansowania, przewidywanie dalszych działań uczestników i wybranie najskuteczniejszych metod pracy badawczej.

Uogólniono, że zrozumienie mechanizmu finansowania terroryzmu jako oddzielnej kategorii kryminalistycznej, a także znajomość jego podstawowych elementów, znacznie zwiększa wydajność badań. Przyczynia się to do uporządkowania zebranych dowodów, tworzenia logicznie konstruowanej bazy dowodów i pozwala na przeprowadzenie kompleksowej analizy faktów w przypadkach finansowania terrorystycznego.

Słowa kluczowe: przestępczość, terroryzm, finansowanie terroryzmu, technika kryminalistyczna, cechy kryminalistyczne.

ється otrzymanie незаконnego dochodu, a potem — sproba його legalizувати. У випадку з фінансуванням тероризму ситуація є принципово іншою: фінансові потоки починаються з акумулювання коштів і завершуються їх передачею терористам. У цьому процесі зазвичай не виникає потреби у легалізації коштів, особливо якщо їх походження є законним. Навіть коли джерело фінансування є незаконним, відмивання грошей відіграє незначну роль, оскільки кінцева мета — не зберегти або легалізувати кошти, а витратити їх на підтримку терористичних дій.

Хоча деякі методи фінансування тероризму подібні до тих, що використовуються для відмивання грошей (наприклад, приховування джерела чи призначення коштів), їх функціональне призначення суттєво відрізняється. Ці спільні риси стали підґрунтям для проведення паралелей між фінансуванням тероризму та відмиванням коштів, оскільки терористи також використовують схожі інструменти для переміщення ресурсів, як і представники організованої злочинності. Водночас, на відміну від випадків відмивання грошей, фінансування тероризму не завжди супроводжується прямим кримінальним правопорушенням, пов'язаним із приховуванням фінансових потоків. Попри наявність злочинного наміру, недоцільно вважати самі кошти «прибутком» від цього наміру.

Таким чином, спільним знаменником у випадках фінансування тероризму й відмивання грошей є наявність грошових ресурсів. Але якщо в першому випадку гроші мають злочинне походження, то в другому — вони є інструментом потенційної загрози. Це ставить під сумнів доцільність автоматичного застосування механізмів боротьби з відмиванням коштів до фінансування тероризму. Адже антивідмивні системи, спрямовані на запобігання використанню нелегальних доходів, не завжди ефективно виявляють чи зупиняють фінансування терористичних структур. Питання ефективності такої інтеграції потребує окремого глибокого аналізу, який не є предметом розгляду в цьому тексті¹¹.

Популярність і ринкова капіталізація раніше відігравали домінуючу роль у виборі криптовалюти злочинцями, оскільки до 2019 року біткойн був пов'язаний з більшістю злочинів, котрі вчиняються із використанням криптовалюти. Останнім часом все більше інших криптовалют, таких як монети конфіденційності та стабільні монети, використовуються для фінансових злочинів. Криптовалюта також стала важливим джерелом фінансування тероризму¹². Таким чином, з урахуванням широкого спектра активів, які можуть бути предметом злочину (грошові кошти, майнові права, цінні папери, нерухомість тощо), особливої ваги набуває виявлення й аналіз операцій, що підлягають державному фінмоніторингу. Це забезпечує оперативне реагування через НС(Р)Д на потенційно підозрілі дії з фінансовими активами.

Слід зауважити, що схеми по фінансуванню тероризму є складними, і за своїми ознаками відповідають технологіям злочинної діяльності. При цьому фінансові установи можуть запобігти відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом, особами, які були несвідомо завербовані як грошові мули, якщо вони зосередять ресурси моніторингу на емоційно вразливих клієнтах, таких як туристи, біженці, безробітні, які, можливо, втратили роботу через пандемію, війни, терористичні акти, повені, студенти та ті, хто перебуває в економічній скруті; звернути дуже пильну увагу на країну походження, звідки надходять кошти; звернути дуже пильну увагу на країну, в яку перераховуються кошти¹³.

Важливе місце в структурі механізму злочинної діяльності та криміналістичної характеристики займають особи, причетні до реалізації злочинних схем, пов'язаних із фінансуванням тероризму. Ці схеми дозволяють звзвити коло перевірки можливих учасників злочину, оцінити

¹¹ Tofangsaz H. Rethinking terrorist financing; where does all this lead? *Journal of Money Laundering Control*. 2015. T. 18. № 1. С. 112-130. URL: <https://ir.canterbury.ac.nz/server/api/core/bitstreams/53e44e0c-f807-4648-850d-ad978f6f8e05/content>

¹² Carletti R., Luo X., Adelopo I. Understanding criminogenic features: case studies of cryptocurrencies-based financial crimes". *Journal of Financial Crime*. 2025. Vol. 32 No. 3. P. 681-705. <https://doi.org/10.1108/JFC-06-2024-0176>.

¹³ Esoimeme E. E. Identifying and reducing the money laundering risks posed by individuals who have been unknowingly recruited as money mules. *Journal of Money Laundering Control*. 2021. T. 24. № 1. С. 201-212.

їхнє майнове становище, джерела надходжень, перелік контактів і потенційних вигодоотримувачів. Ці дані використовуються для організації фінансового моніторингу, який здатен попередити злочин ще на етапі його підготовки.

Дослідженню підлягають типова обстановка, місце і час учинення кримінального правопорушення. Аналіз умов, у яких зазвичай здійснюються такі дії, дозволяє прогнозувати ризики й правильно організовувати спостереження та процесуальні дії. Це важливо для зменшення рівня протидії та підвищення ефективності слідства.

Характерна слідова картина також є самостійним елементом механізму та криміналістичної характеристики. Сліди злочинної діяльності можуть мати як матеріальну (документи, речові докази), так і ідеальну природу (показання свідків). Установлення таких слідів потребує ретельної криміналістичної тактики, особливо коли йдеться про подолання активної протидії досудовому розслідуванню. Отримані докази формують основу для винесення обґрунтованого процесуального рішення.

Висновки. Механізм фінансування тероризму, який доцільно розглядати як цілісну, динамічну систему взаємопов'язаних дій, процесів і взаємодій осіб або груп, зацікавлених у матеріальній підтримці терористичної діяльності. Така система реалізується у специфічний спосіб з метою досягнення терористичного результату, що призводить до формування слідів як у матеріальному середовищі, так і в інформаційному просторі та свідомості учасників чи свідків.

Структура механізму фінансування тероризму охоплює низку обов'язкових компонентів, серед яких ключову роль відіграють: суб'єкт злочину (особа або група, яка надає ресурси, яка їх вводить в обіг, яка виводить їх у вигляді різноманітних ресурсів), об'єкт посягання (терористичне угруповання або виконавці актів), засоби передавання коштів (готівка, банківські операції, криптовалюта тощо), спосіб маскуванню джерела або призначення фінансів, а також просторово-часова обстановка, в якій відбуваються фінансові операції. Додатково враховуються канали комунікації, технічні засоби, використані для переведення або легалізації коштів, а також супутня документація, що може підтверджувати або приховувати справжній характер фінансових потоків, і є складовою частиною обстановки вчинення злочину.

Криміналістична характеристика фінансування тероризму становить собою систему типових ознак, які відображають найбільш поширені моделі вчинення таких діянь. Її основне завдання — надати слідчому узагальнену, але практично орієнтовану інформацію, що дозволяє виявляти характерні сліди, встановлювати типові схеми фінансування, прогнозувати дії суб'єктів та визначати ефективні напрями розслідування. Таким чином, розуміння механізму фінансування тероризму як криміналістичної категорії, типових відомостей про складові криміналістичної характеристики, сприяє більш точній і системній організації досудового розслідування, дає змогу структурувати зібрані докази та формувати обґрунтовану доказову базу у справах зазначеної категорії.

References

- Baranov, O. P. (2018). Finansuvannia teroryzmu yak zahroza natsionalnii bezpetsi. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. № 9. S. 108-112. [in Ukrainian].
- Carletti, R., Luo, X., Adelopo, I. (2015). Understanding criminogenic features: case studies of cryptocurrencies-based financial crimes». *Journal of Financial Crime*. 2025. Vol. 32 No. 3. P. 681-705. <https://doi.org/10.1108/JFC-06-2024-0176>.
- Cox, D. (2014). Handbook of anti-money laundering. John Wiley & Sons. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=ru&lr=&id=b7okBQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA1&dq=Handbook+of+Anti+Money+LaunderingBook2015++Cox,+Dennis&ots=TZw12saHUz&sig=hOqXrUUS9I6PLtLTdhiLWOaK9A&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Demydova, L. M. (2016). Problemy kvalifikatsii finansuvannia teroryzmu. *Pytannia borotby zi zlochynnistiu*. № 31. S. 84-98. [in Ukrainian].
- Esoimeme, E. E. (2021). Identifying and reducing the money laundering risks posed by individuals who have been unknowingly recruited as money mules. *Journal of Money Laundering Control*. T. 24. № 1. C. 201-212.

- Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III // Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. [in Ukrainian].
- Kuntii, A. I., Dufeniuk, O. M. (2016). Znachennia kryminalistychnoi kharakterystyky finansuvannia teroryzmu dlia protsesu dosudovoho rozsliduvannia. Protydiia terorystychnii diialnosti: mizhnarodnyi dosvid i yoho aktualnist dlia Ukrainy: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. (m. Kyiv, 30 veresnia 2016 roku). Kyiv: Natsionalna akademiia prokuratury Ukrainy, 2016. S. 193-195. [in Ukrainian].
- Muravska, Yu. (2017). Instytutsiine zabezpechennia rozsliduvannia finansovykh zlochyniv ta borotby z finansuvanniam teroryzmu v konteksti zmitsnennia ekonomichnoi bezpeky derzhavy: dosvid Lytvy. *Aktualni problemy pravoznavstva*. 2017. № 3. S. 159-164. [in Ukrainian].
- Mylevska, A. V. (2019). Rozsliduvannia faktiv finansuvannia teroryzmu. Upravlinnia publichnymy finansamy ta problemy zabezpechennia natsionalnoi ekonomichnoi bezpeky. zbirnyk tez Podatkovoho konhresu (m. Irpin, 12 hrudnia 2019 roku). Irpin: Universytet derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy, 2019. S. 698-701. [in Ukrainian].
- Ryder, N. (2024). To report or not to report? An analysis of the relationship between defence against terrorism financing suspicious activity reports and fraud in the United Kingdom // *Financial Crime, Law and Governance: Navigating Challenges in Different Contexts*. – Cham: Springer Nature Switzerland, 2024. C. 169-202. DOI: 10.1007/978-3-031-59547-9_8.
- Tofangsz, H. (2015). Rethinking terrorist financing; where does all this lead? *Journal of Money Laundering Control*. 2015. T. 18. № 1. C. 112-130. URL: <https://ir.canterbury.ac.nz/server/api/core/bitstreams/53e44e0c-f807-4648-850d-ad978f6f8e05/content>
- Tsiupryk, I. V. (2016). Osoblyvosti orhanizatsii dosudovoho rozsliduvannia finansuvannia teroryzmu. *Pravo i suspilstvo*. 2016. № 2 (2). S. 189-195. [in Ukrainian].

Received by Editorial Board: 29.04.2025

Suggested Citation:

- Міхальов, С. (2025). Криміналістична характеристика фінансування тероризму. *Архів кримінології та судових наук*. 1 (11). 168-174. DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.11.2025.14>